

Çağdaş Türkiye Tarihi

Editörler:

İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Ahmet ÖZCAN

Yücel YİĞİT

Namık ÇENCEN

Editörler:

Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN

Doç. Dr. Yücel YİĞİT

Doç. Dr. Namık ÇENCEN

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TARİHİ

ISBN 978-605-037-032-4

DOI 10.14527/9786050370324

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Dün ile bugün arasında yaşayan diyalog bize tarihi metinler ve materyaller vasıtasıyla seslenir. Dünden kopuk bir bugün yoktur. Tarihçiler, olup bitenleri neticelendikten sonra kaleme alarak henüz sonuçları olgunlaşmamış olguların yorumuyla karşılaşabilecekleri riskten uzak durmuş olurlar. Oysa tarih okurları, yaşadıkları zamanı anlamlandırma konusunda tarihçilerden daha cesurdurlar ve açıklamalar tarih metinlerinin onlara sunduğu özgürlükten beslenir. Onlar, tarihçilerin taşıdığı sorumluluğa sahip değildirler. Dolayısıyla tarihçi için risk taşıyan açıklamaları rahatlıkla yapma eğilimindedirler. Tarihçinin yaptığı, geçmiş zamanın diliyle yeniden inşa etmektir. Bunun için tarih, her kuşağın yeniden düşünüp kurguladığı bir şey olarak karşımıza çıkar. Bu durum sadece bilimsel bilginin çoğalmasıyla ilişkili bir yeniden yazma ihtiyacı değil olgular karşısında bilincin zorlamasıdır.

Hem bireysel hem kolektif bilinç, geçmiş bilgiye gereksinimi zamanın ihtiyaçlarıyla şekillendirir. Geçmiş, olmuş bitmişliğin ötesinde sürekli inşa edilebilir bir dinamizme sahiptir. Olay ve olguların kronolojisini değiştirmek mümkün değildir. Fakat onları sürekli yeni bilgiler ve düşüncenin gelişimi doğrultusunda yorumlamak mümkündür. İnsan bu imkânı her okuma ve yazma girişiminde yeniden yaşamak ister.

Edward H. Carr'ın tarih tanımında belirttiği gibi geçmişle bugün arasında tarihçiler vasıtasıyla sürekli bir diyalog söz konusudur. Yaşadığımız dünyadaki birçok düşünce ve kurumun temelleri bize geçmişin mirasıdır. Hiçbiri birden bire ortaya çıkmamıştır. Onları hazırlayan birbiriyle ilişkili olaylar ve fikirler zinciri vardır. Tarihçiler, tarih yazımıyla ve genel olarak kabul görmüş olgular üzerinden bunları anlayabileceğimiz bir ifadenin peşindedirler. Bu kitabın hazırlanmasındaki amaçlardan biri budur. Bizden önce bu zamanı ele alan onlarca eser ortaya çıkmıştır. Her biri devrin şart ve ihtiyaçlarıyla beraber tarihçiyi var eden düşünce atmosferinden etkilenerek yazılmıştır. Yazma eylemi gelecekte de devam edecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'ni var eden sürecin birdenbire ortaya çıkmadığı, arka planında iki yüz yıllık bir yenilik arayışının yattığı, bu kitabın bölümleri üzerinden rahatlıkla görülebilir. Sıkça kullanılan kavramlar, bu sürecin anahtar kelimeleri olduğu gibi Cumhuriyet Devrini de anlamamızı sağlayacak kolaylığı sunarlar. Kitabımızın giriş kısmı, bu zaman dilimini açıklamak için okura kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu kavramların doğuşunda etkili olan düşünsel arka plan, Avrupa merkezli bir aydınlanmanın ürünü olduğundan ikinci bölüm bu konuya ayrılmıştır. Ayrıca ikinci bölümde bu düşüncenin etkilediği olaylar ve politikaların genel bir görünümü de verilmiştir. Üçüncü bölümde; Avrupadaki gelişmele-

re paralel bir yenilik arayışına giren Osmanlı Devleti'nin bu arayışlarıyla reform çabaları, reformlarda öne çıkan padişah, devlet adamı, aydınlar ve fikir hareketleri ana hatlarıyla ele alınmıştır. Dördüncü bölüm; I. Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı Devleti'ni ve toplumunu büyük bir moral bozukluğuna uğratan ve özellikle Balkanlar'da yol açtığı sonuçlar itibarıyla gelecek nesillere iz bırakan Balkan ve Trablusgarp Savaşları'nı konu edinmiştir. Beşinci bölüm; o güne kadar dünyanın gördüğü en büyük savaş olan ve 20. yüzyılın kaderinde oynadığı rol kadar Osmanlı Devleti'nin sonunu da getiren I. Dünya Savaşı'nı içermektedir. Altıncı bölüm; I. Dünya Savaşı sonrasında yeniden kurulan dünya düzenini ve bununla ilgili anlaşmaları konu edinmektedir. Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümlerde: Milli Mücadele, TBMM Hükümeti, Lozan ve sonrası Türk Dış Politikasını kapsayan konuları ele alınmıştır. On ve on birinci bölümler; Cumhuriyet'in fikri, siyasi ve kültürel anlamda temellerinin çerçevesini gösteren Atatürk İlke ve İnkılaplarını kapsamaktadır. On iki ve on üçüncü bölümler; İsmet İnönü Dönemi ile çok partili sisteme geçişi konu edinmiştir. On dördüncü bölümde, Çağdaş Türkiye Tarihi araştırmalarına ve kitabımızın bölümlerine referans olan kaynaklarına sistematik bir şekilde yer verilmiştir. Nitekim elinizdeki eserle, okuyucuya hem kronolojik hem de tarihsel olay-olgu çerçevesinde, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Tarihi olabildiğince öz bilgi ve çoklu perspektifle sunulmaya çalışılmıştır. Böylece bu tarihi sürecin büyük resmi ortaya çıkarılmaya gayret edilmiştir.

Referans ve kaynakça gösterme usulünde araştırmacılara, Chicago sistemi önerilmiştir. Yine bir yazım standardı oluşturabilmesi için dil, imla ve gramer kurallarına azami hassasiyet gösterilmiştir. Editörler olarak noktalama işaretlerinde bazı düzenlemeler/düzeltilmeler yaptık. İçerikten müstesna biçimsel yanlışlıklar ve eksikliklerin mesuliyeti tamamen bizlere aittir. Son olarak eserin ortaya çıkma sürecinde bizlere her türlü akademik desteği sağlayan yazarlarımıza müteşekkirimiz. Eserin, ilgililere faydalı olması dileklerimizle.

Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN

Doç. Dr. Yücel YİĞİT

Doç. Dr. Namık ÇENCEN

Ekim-2019/ İncek / Ankara

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler:

Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN

Doç. Dr. Yücel YİĞİT

Doç. Dr. Namık ÇENCEN

1. BÖLÜM: TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. Namık ÇENCEN

Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARSLAN

Fırat Üniversitesi

2. BÖLÜM: AVRUPA'DA AYDINLANMA VE DEĞİŞİM

Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK

Trabzon Üniversitesi

3. BÖLÜM: TÜRK MODERNLEŞME TARİHİ

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi

4. BÖLÜM: ÜÇ KITA DEVLETİNİN ÇÖKÜŞÜ

Doç. Dr. Yücel YİĞİT

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

5. BÖLÜM: KAPİTALİZMİN GÖLGESİNDE BÜYÜK HESAPLAŞMA: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Prof. Dr. Mehmet OKUR

Karadeniz Teknik Üniversitesi

6. BÖLÜM: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÜNYA DÜZENİ, YENİ SINIRLAR

Prof. Dr. Mehmet OKUR

Karadeniz Teknik Üniversitesi

7. BÖLÜM: BİR MİLLET UYANIYOR: MİLLİ MÜCADELE BAŞLIYOR

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Ankara Üniversitesi

8. BÖLÜM: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Ankara Üniversitesi

**9. BÖLÜM: LOZAN ANTLAŞMASI VE SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI
(1923-1938)**

Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Doç. Dr. Namık ÇENCEN

Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARSLAN

Fırat Üniversitesi

10. BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİ İNKILAPLARI

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Murat ARABACI

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

11. BÖLÜM: ATATÜRK İLKELERİ

Öğr. Gör. Teoman GÜL

Gazi Üniversitesi

12. BÖLÜM: İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938-1950)

Arş. Gör. Duygu YILMAZ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

13. BÖLÜM: ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ (1945-1950)

Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK

Trabzon Üniversitesi

**14. BÖLÜM: ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ TEMEL
KAYNAKLARI**

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Giriş.....	2
Tarih ve Önemi.....	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Tarihçesi Ve Önemi.....	2
Kapitalizm.....	4
Milli Mücadele.....	4
Cumhuriyet.....	5
Islahat.....	6
İsyan.....	6
İhtilal.....	6
İnkılap.....	7
Darbe.....	8
Reform.....	8
Modernleşme.....	9
Sonuç.....	9
Kaynakça.....	9

2. BÖLÜM

AVRUPA'DA AYDINLANMA VE DEĞİŞİM

Giriş.....	12
Aydınlanma Düşüncesi.....	12
Amerikan Devrimi ve Avrupa Üzerindeki Etkileri.....	14
Fransız Devrimleri.....	16
Fransız Devrimi'nin Dış Nedenleri.....	17
Fransız Devrimi'nin İç Nedenleri.....	18
1830 Ve 1848 Devrimleri.....	21
Milli Devletlerin İnşa Süreci.....	23
Alman Ulusçuluğu.....	27
Öteki Ayaklanmalar.....	28
Emperyalizm.....	30

Ekonomik Temeller.....	30
Artan Nüfusu Yerleştirme Problemleri.....	31
Güvenlik Problemleri.....	32
Emperyalist Devletlerin Güvenlik Endişeleri.....	32
Sonuç.....	33
Kaynakça.....	34

3. BÖLÜM

TÜRK MODERNLEŞME TARİHİ

Giriş.....	36
18. Yüzyıl: Reformların İlk Yüzyılı.....	38
Lale Devri ve Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi.....	38
Müteferrika Matbaası.....	38
Askeri Modernleşme Girişimi.....	39
Ahmet Resmi ve Ebubekir Ratıp Efendiler.....	39
III. Selim ve Nizam-I Cedit.....	40
II. Mahmut ve Tanzimat Dönemini Hazırlayan Düzenlemeler.....	41
Vaka-ı Hayriye, Askeri Ve Sivil Yenilikler.....	42
Tanzimat Fermanı ve Mustafa Reşit Paşa.....	43
Eğitim, Kültür, Siyasal ve Mülki Alanda Büyük Sıçrama: Islahat Fermanı ve Sultan Abdülaziz Dönemi.....	45
Eğitim ve Kültür Hayatındaki Gelişmeler.....	46
Kadınların Eğitimi, Taşranın Eğitim Sürecine Katılımı ve Bazı Okulların Açılışı.....	47
Bilim Dernekleri.....	48
Modernleşme Sürecine Büyük Katkı: Osmanlı Basın- Yayıncılığı.....	48
Aydınlar.....	49
Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve I. Meşrutiyet.....	51
Kanun-I Esasi.....	52
II. Abdülhamit Devri.....	52
Modernleşme Sürecine I. Abdülhamit'in Katkısı.....	54
Muhalefetin Güçlenmesi ve Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti.....	55
Osmanlıcılık: Farklı Din ve Uluslardan Bir Millet Kurma Çabası.....	56
İslamcılık: Emperyalist Politikalara Karşı Dini Düşüncenin Yenileşmesi ve Dayanışma.....	57
Türkçülük: Çöküş Karşısında Türk Milleti Fikri.....	58

II. Meşrutiyet Dönemi	59
Sonuç.....	59
Kaynakça.....	61

4. BÖLÜM

ÜÇ KITA DEVLETİNİN ÇÖKÜŞÜ

Giriş.....	64
Afrika'daki Son Osmanlı Toprağı: Trablusgarp	64
Balkanlar Yanıyor, Elveda Rumeli	68
Birinci Raunt I. Balkan Savaşı.....	68
İkinci Raunt II. Balkan Savaşı	72
Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nin Kuruluşu.....	73
Sonuç.....	77
Kaynakça.....	78

5. BÖLÜM

KAPİTALİZMİN GÖLGESİNDE BÜYÜK HESAPLAŞMA: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Giriş.....	82
Avrupada Emperyalist Rekabet, Büyük Hesaplar, Yeni Dengeler.....	83
Osmanlı Devleti'nin İttifak Arayışı ve Türk – Alman İttifak Antlaşması	86
Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girişi	91
I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunun Savaştığı Cepheleler.....	92
Sonuç.....	103
Kaynakça.....	103

6. BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÜNYA DÜZENİ, YENİ SINIRLAR

Giriş.....	108
Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya: Osmanlı Devleti'ni Paylaşma Projeleri ve Büyük Planlar	108
İstanbul Antlaşması (Mart-Nisan 1915).....	110
Londra Antlaşması (26 Nisan 1915)	113
Şerif Hüseyin-Mcmahon Mektuplaşmaları (Temmuz 1915-Mart 1916)	114

Sykes-Picot Antlaşması (10-23 Ekim 1916).....	117
Saint-Jean De Maurienne Antlaşması (1917).....	121
Balfour Deklarasyonu	123
Dünya'da Barış Süreci.....	125
Rusya İle Barış: Brest-Litovsk Antlaşması (3 Mart 1918).....	125
Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919).....	127
Almanya İle Barış: Versailles Antlaşması (28 Haziran 1919)	128
Avusturya İle Barış: Saint-Germain Antlaşması (10 Eylül 1919).....	129
Bulgaristan İle Barış: Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919).....	130
Macaristan İle Barış: Triannon Antlaşması (4 Haziran 1920).....	132
Yeni Dünya Düzeni Ve Milletler Cemiyeti	133
Sonuç.....	135
Kaynakça.....	136

7. BÖLÜM

BİR MİLLET UYANIYOR: MİLLİ MÜCADELE BAŞLIYOR

Giriş	140
Büyük Felaket: Mondros.....	140
Mondros Mütarekesi	141
Mütareke Sonrası Memleketin Durumu ve İstanbul Hükümetleri.....	143
Paris Barış Konferansı.....	144
Mütareke'den Sonra Kurulan Cemiyetler	147
Müdafaa-İ Hukuk Cemiyetleri	147
Milli Varlığa Düşman Cemiyetler	150
İzmir'in İşgali	151
Mustafa Kemal İstanbul'da	152
İlk Meşale: Samsun'a Çıkış ve Havza'da Millî Mücadele Faaliyetleri	153
Millî Mücadele'nin Yol Haritası	154
Amasya Tamimi.....	154
Mustafa Kemal'e Karşı İstanbul'da Duyulan Endişe.....	155
Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919)	156
Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919).....	157
Amasya Görüşmeleri (20-22 Ekim 1919)	160
Heyeti Temsiliye'nin Ankara'ya Gelişi	162

Son Osmanlı Mebuslar Meclisi ve Misâk-I Milli.....	165
İstanbul'un İşgali.....	166
Millî Mücadele Dönemi Basını.....	168
Millî Mücadele'nin Mali Kaynakları	172
Millî Mücadele Döneminde Sağlık	175
Ek Yazılar	178
Millî Mücadele Öncesi Mustafa Kemal'in Hayatından Kesitler	178
Ahd-İ Milli Beyannamesi Sureti	182
Misâk-I Millî'nin Mebusan Meclisi'nde Kabulü	182
Ahd-İ Milli Beyannamesi Sureti.....	184
Sonuç.....	184
Kaynakça.....	185

8. BÖLÜM

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ

Giriş.....	188
Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılışı	188
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kuruluşu ve Meclis'in Yapısı.....	191
İstiklâl Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921).....	194
23 Nisan'ın Millî Bayram Olarak Kabulü	195
İç Ayaklanmalar	195
Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)	197
Askerî ve Siyasî Gelişmeler	198
Güney Cephesi.....	198
Doğu Cephesi.....	201
Türk-Sovyet İlişkileri	202
Batı Cephesi	204
Yunan İşgali Karşısında Kuvayı Milliye.....	205
Kuvâ-yı Milliye'den Düzenli Orduya Geçiş.....	207
Düzenli Ordunun Yunanlılarla Savaşları	210
Birinci İnönü Savaşı (6-10 Ocak 1921).....	210
Birinci İnönü Zaferinden Sonraki Gelişmeler.....	211
İkinci İnönü Savaşı (23 Mart- 1 Nisan 1921).....	211
Yunan Kralı Anadolu'da: Yeniden Taarruz.....	212

Türk Ordusunun Sakarya'nın Doğusuna Çekilmesi ve Savaşa Hazırlık	213
Sakarya Savaşı (23 Ağustos- 13 Eylül 1921).....	214
Fransızlarla Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)	215
Büyük Taarruz (26 Ağustos- 9 Eylül 1922)	216
Mudanya Mütarekesi (3-11 Ekim 1922).....	218
Sonuç.....	219
San Remo Konferansı Görüşmeleri (18-26 Nisan 1920).....	220
San Remo Konferansı Görüşmeleri (18-26 Nisan 1920).....	221
Kaynakça.....	222

9. BÖLÜM

LOZAN ANTLAŞMASI VE SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923-1938)

Giriş.....	224
Zaferin Tescili Lozan Barış Antlaşması (Öncesi Gelişmeler, Önemi ve Sonuçları)	225
Sınırlar	229
Boğazların Statüsü.....	229
Ekonomik ve Mali Hükümler	230
Azınlıkların Statüsü.....	230
Türk-İngiliz İlişkileri (Musul Sorunu).....	231
Türk-Yunan İlişkileri.....	234
Türk-Sovyet İlişkileri	237
Türk-Fransız İlişkileri	238
Türk-İtalyan İlişkileri	241
Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi.....	243
Balkan Ülkeleriyle Balkan Antantı.....	244
Türkiye'nin Doğulu Devletlerle İlişkileri ve Sadabad Paktı	246
Montrö (Montreux) Boğazlar Sözleşmesi (1936)	248
Sonuç.....	249
Kaynakça.....	251

10. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ İNKILAPLARI

Giriş.....	254
Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar ve Meydana Gelen Olaylar.....	255
Saltanatın Kaldırılması	255
Cumhuriyetin İlanı	256
Halifeliğin Kaldırılması	258
Atatürk Döneminde Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri	259
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması.....	259
Şeyh Sait İsyanı'nın Ortaya Çıkması ve Takrir-i Sükûn Kanunu	261
İzmir Suikastı	262
Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması.....	263
Menemen (Kubilay) Olayı	265
1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu).....	266
1924 Anayasası	266
Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü	267
Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar	267
Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Yeni Okulların Açılması.....	268
Latin harflerinin Kabul Edilmesi ve Millet Mektepleri	270
Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun Açılması	271
Güzel Sanatlar Alanında Yapılan İnkılaplar.....	273
Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar.....	274
Şapka Kanunu ve Kılık Kıyafete İlişkin Düzenlemeler	274
Tekke Zaviye ve Türbelerin Kapatılması	276
Soyadı Kanunu.....	276
Takvim, Saat ve Ölçü Sistemlerinde Yapılan İnkılaplar	277
Millî Bayramlar ve Tatil Günlerinin Belirlenmesi	277
Kadın Haklarının Kabulü.....	278
Ekonomi Alanında Yapılan İnkılaplar	278
Sağlık Alanında Yapılan İnkılaplar.....	280
Sonuç.....	280
Kaynakça.....	283

11. BÖLÜM ATATÜRK İLKELERİ

Giriş.....	286
Cumhuriyetçilik.....	287
Milliyetçilik	293
Halkçılık.....	297
Devletçilik.....	300
Laiklik	304
İnkılapçılık	311
Bütünleyici İlkeler	314
Milli Egemenlik İlkesi.....	314
İstiklal-i Tam (Tam Bağımsızlık) İlkesi	316
Milli Birlik ve Beraberlik	317
Yurtta Barış Dünyada Barış	318
Çağdaşlaşma.....	319
Bilimsellik ve Akılcılık.....	319
Sonuç	320
Kaynakça.....	322

12. BÖLÜM İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938-1950)

Giriş.....	328
İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi.....	328
İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye'nin Savaşa Girmesine Yönelik Girişimler	329
İsmet İnönü Dönemi Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler.....	333
Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti'nin Kuruluşu	337
Sonuç.....	339
Kaynakça.....	340
İsmet İnönü'nün Hayatı – Okuma Parçası.....	342

13. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ (1945-1950)

Giriş.....	346
Çok Partili Yapıya Geçiş Hazırlayan İç Dinamikler.....	346
Çok Partili Yapıya Geçiş Hazırlayan Dış Dinamikler.....	348
Demokrat Parti'nin Kuruluşu Çok Partili Siyasi Hayat.....	350
Çok Partili Hayat Üzerinde CHP-DP Uzlaşması.....	358
Sonuç.....	362
Kaynakça.....	363

14. BÖLÜM

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ TEMEL KAYNAKLARI

Giriş	366
Tarihsel Kaynak ve Kaynak Tahlili.....	366
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Kaynakları	367
Arşivler.....	368
Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.....	368
Cumhurbaşkanlığı Arşivi	370
ATASE Arşivi	371
Türk Tarih Kurumu Arşivi	372
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi.....	372
Kızılay Arşivi.....	373
Resmi Yayınlar	374
Resmî Gazeteler	374
Düsturlar.....	374
Sicilli Kavanini	375
Kavanin Mecmuası	375
Zabıt Cerideleri	375
Ayn Tarihi.....	377
Sürelî Yayınlar	378
Sonuç	378
Kaynakça.....	379

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. Namık ÇENCEN¹

Dr. Öğr. Üyesi Aşlı ARSLAN²

KAVRAMLAR

Kapitalizm, Millî Mücadele, Cumhuriyet, Islahat, İsyân, İhtilal, İnkılap, Darbe, Modernleşme, Reform.

İÇİNDEKİLER

- Tarih ve Önemi
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Tarihiçesi ve Önemi
- Kapitalizm
- Millî Mücadele
- Cumhuriyet
- Islahat
- İsyân
- İhtilal
- İnkılap
- Hükümet Darbesi
- Modernleşme
- Reform

1 Gazi Üniversitesi, ncencen23@gmail.com.

2 Fırat Üniversitesi, a.arslan2378@gmail.com.

GİRİŞ

Bu ünitenin amacı tarihin önemini, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin amacını ve ders ile ilgili temel kavramları açıklamaktır. Bu bölümde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin tarihçesi ve önemi ortaya konulduktan sonra bu ders ile ilgili öğrenciye öğretilen temel kavramlar olan Kapitalizm, Millî Mücadele, Cumhuriyet, İslahat, İsyan, İhtilal, İnkılap, Hükümet Darbesi, Modernleşme ve Reform üzerinde durulmaktadır.

Tarih ve Önemi

Tarih, insanoğlunun geçmişte meydana getirdiği olayları, zaman-mekân çerçevesi içerisinde, neden-sonuç ilişkisiyle sözlü ve yazılı kaynaklara dayandırarak objektif olarak anlatan bir bilimdir. A. Toynbee'ye göre tarih, geçmişteki yaşamışlıkların ve geçmişteki insanların ilişkilerinin incelenmesidir. E. Carr, tarihi, tarihçiyle olgular arasında kesintisiz bir etkileşim süreci, geçmiş ile bugün arasında bitmez bir diyalog olarak tanımlamıştır.³

Tarih, sadece savaşlar ve siyasi olayların tamamı değildir. İnsanı ilgilendiren her şey, (devlet, iktisadi hayata ait her türlü değişimler, kültür-sanat, hukuk, eğitim, dil, din) tarihin konusudur. Kısacası tarih, medeniyetin gelişme macerasıdır.⁴

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Tarihçesi ve Önemi

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin kökeni 1925 yılında verilen "İhtilaller Tarihi" dersine kadar götürülebilir. 1925 yılında Cumhuriyet döneminin ilk yükseköğretim kurumu olan "Ankara Adliye Hukuk Mektebi" açılmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa'nın kurulması için özel olarak uğraştıkları bu yükseköğretim kurumu, Türk Hukuk İnkılabının düşünsel ve kuramsal hazırlıklarını yapacak, yeni hukukun ilk uygulayıcılarını yetiştirecektir. Kuruculardan Adliye Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) Bey ile yükseköğretim başına getirilen Cemil Bey (Bilsel), öğretim programı hazırlıklarını yaparken yeni bazı derslerin programa konulmasını kararlaştırmışlardı. Bunlardan biri de "İhtilaller Tarihi" dersidir. Mahmut Esat Bey tarafından kesintili olarak verilen bu dersin amacı, Türk İnkılabının özelliklerini anlatmak ve kendisinden önce yapılan inkılap hareketleriyle karşılaştırmalı olarak incelemektir.⁵

3 Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?* İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 56.

4 Mustafa ÖZTÜRK, *Tarih Felsefesi*, Elâzığ, 1999, s. 2-4.

5 Ahmet Mumcu, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlıklar*, I. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri, Samsun 1985, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Basımevi, s.45-54.

13 Ocak 1926'da alınan Bakanlar Kurulu kararıyla Dârülfünun yönetmeliğinin 6. maddesine dayalı olarak Edebiyat Fakültesi dersleri arasına "Türkiye İnkılâbı Tarihi" dersinin konulması kararlaştırılmıştır. Dersin düzenli olarak üniversitelerde okutulmaya başlanması ise 1933 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması ile gerçekleştirilmiştir. 27 Mayıs 1960'tan sonra ders "Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi" adıyla bütün fakülte ve yüksekokullarda iki yarı yıl okutulması kararlaştırılmıştır. 20 Mart 1968'de dersin adı "Türk Devrim Tarihi" olarak değiştirilmiştir. 12 Eylül 1980 sonrası ders tekrar "Türk İnkılâp Tarihi" adını almıştır. Ders 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi" adını almıştır.⁶ Günümüzde ise bütün yükseköğretim kurumlarında lisans ve ön lisans programlarında zorunlu ortak ders olarak okutulmaktadır.

Bu dersin milletin bütün fertlerinin, Atatürk ilke ve inkılâplarını merkeze alan, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli ve manevi değerlerini benimseyen, koruyan ve bu değerleri özümsemiş, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı ödev ve sorumluluklarını bilen, Türk Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak sonsuza kadar var olabilmesi için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır, çağdaş, bilinçli vatandaşlar olmasını esas aldığı görülmektedir.⁷ Yükseköğretimde Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi dersinin amacı; Türk inkılâbının sağlıklı bir yorumunu yaparak, yeni yetişen kuşakların bilinçli kılınmasını sağlamak, vatan ve millet bütünlüğü heyecanını yeni kuşaklara aktarmak, bağımsızlığı, çağdaşlaşmayı, demokrasiye geçişi temel alarak, sömürgecilikten kurtarıcı bir karaktere sahip olmalarını temin etmektir. Aynı zamanda, geçerli ve güvenilir bir gelişme anlayışına dayanarak çağdaşlaşma gayretlerine ışık tutarak ve de geleceği aydınlatma amacını temin etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda Türkiye'ye yönelik tehdit ve tehlikelerin bilinmesi ve tahlilinde, Milli Mücadeleyi gerektiren sebeplerin iyi analiz edilerek, Atatürk'ün mücadeleye hangi şartlarda ve nasıl başladığı, onun başarısının sırlarının cumhuriyetin kuruluş felsefesiyle ilişkili olduğu, cumhuriyete ve istikale sahip çıkabilen gençliğe her şeyden evvel milli tarih bilinci vermeyi ve dersin yüksek öğretimde amaçladığı tarihsel düşünme becerilerini kazandırmaktır.

6 Yasemin Doğaner, *Yüksek Öğretimde Eğitim ve Öğretim Elemanı Yetiştirme Sorunu*, Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi, Ankara 2006, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 181-196.

7 Namık Çencen, *11.sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımı: Tarih Öğretmenlerinin Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara, 2010, s. 11-18.

Kapitalizm

Kapitalizm, para ekonomisi, serbest piyasa anlamında pazar ekonomisi, sınıai üretim ekonomisi, kâr, tüketim ekonomisi, emeğin sömürüsü, özgür işgücünün rasyonel örgütlenmesi anlamlarına gelmektedir. Ancak, bu yaklaşımların hiç birisi, kapitalizmi tam olarak ifade etmemektedir. Kapitalizm, bunların hepsini de değişen oranlarda içermekte ama bunlardan daha fazla bir şeyi de ifade etmektedir.⁸ En genel tanımıyla, feodalizmin yıkılmasından sonra Batı dünyasında egemen olan ekonomik sistemi anlatmak için kullanılan bir terimdir. Bu ekonomik sistem içerisinde tamamıyla mülkleştirilmiş dünyanın, tekellerin mülkiyetine geçmesi için uygulanan sömürge politikasına geçişi ifade etmektedir. Geniş topraklara sahip, merkezi yönetimi güçlü, zamanla imtiyaz ve güç kaybetmiş olan Osmanlı Devleti de sömürge ve pazar arayışlarından dolayı emperyalist devletler tarafından yarı-sömürge bir devlet olarak görülmüştür. Bu bağlamda, Millî mücadelenin ortaya çıkış felsefesinde de sömürgecilik anlayışına ve kapitalizme tepkiler başat rol oynamaktadır.

Millî Mücadele

Toplumlar, bünyelerinde bulunan kurum, grup ve sınıflardan ve bunların süreklilik gösteren ilişki ağlarından oluşur; bunlar bütünlük içindedirler. Toplum, bir denge durumunda ve düzen içinde olmasıyla birlikte sürekli bir değişme ve oluş halindedir. Toplumsal değişmeleri etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerin etkisiyle kurum, grup ve sınıfların yapısı ve oluşturdukları ilişki ağları yenilenir. Değişme faktörlerinin bazıları, örneğin teknoloji, değişmeyi kendi seyrinde ve bunalım yaratmadan gerçekleştirir, ancak bazıları, savaşlar, göçler, felaketler gibi, toplumsal çözümlere sebep olabilir. Böylece toplumsal kriz dönemleri ortaya çıkar. Toplumsal kriz dönemlerinde de “organizmanın parçaları birbiriyle ilişki içindedir ve birbirlerine dayanarak denge durumuna dönmek için yeniden organize olur. Toplum bunu yapabilmek için her zaman paylaştığı değerleri ve kabul ettiği standartları kullanır”. Millî Mücadele, çözümlenilecek bir sosyal değişme sürecinin, yeni ilişki ağları kurularak bütünlüşme ile sonuçlanma sürecidir. Saldırıları karşısında yok olmama içgüdüleriyle hareket eden toplumsal güçler milli birliği oluşturmuştur. Sosyal kurumlar, gruplar, sınıflar ve aktörler bu dönemde bir bütünlük meydana getirmiş ve kendi içinde tutarlılık göstermiştir. Savaş durumunun özel şartları, kendine özgü bir toplumsallaşma biçimi ve toplumsal bütünlüşme gerekliliği bu güçlerin bütünlüşme fonksiyonlarını ortaya çıkarmıştır. Mücadelenin başlangıcı bir savunma olmasına, ideolojik bir Türk milli

8 M.Yavuz Alptekin, “Kapitalizmin Ortaya Çıkışı: Jeo-Kültürel Yaklaşım”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2015, (10), s. 233.

kimliği üzerine temellenmemesine, başlangıç hedefi bir milli devlet kurmak olmasına rağmen bu bir Milli Mücadeledir ve bu mücadele, bütünleşmiş, topyekûn mücadeleyi içeren toplumsal bir savunmadır. İdeolojik kurumsallaşması ve milli devlet hedefi bu mücadele sırasında yerleştirilmeye çalışılmıştır. Toplumun alt tabakalarındaki sembolik anlamı ise, “düşmandan kurtulma”, esarete düşmeme”, “gavura toprak vermeme” olarak belirmiştir.⁹

www.ilgiliforum.com

Cumhuriyet

Cumhur; halk, ahali, büyük kalabalık demektir. Cumhuriyet fikri, ilk defa Fransız İnkılabı sonucunda ortaya çıkmıştır. Dar anlamda cumhuriyet, devlet başkanının doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilmesi, geniş anlamda ise egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması şeklinde ifade edilir. Cumhuriyet rejimi ise, demokrasi sistemi ile devletin yönetilmesi demektir. Cumhuriyet yönetim biçimi hem bir devlet sistemi hem de bir hükümet şeklidir. Devlet sistemi olarak, egemenliğin bir kişi veya zümreye değil, toplumun tümüne ait olduğunu ifade eder. Hükümet şekli olarak cumhuriyet, devlet başkanı başta olmak üzere devletin temel organlarının seçim ilkesine göre yapılandırılmış olduğunun ifadesidir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk cumhuriyet yönetim şekli ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: *“Cumhuriyet, imkân demektir. Cumhuriyet, yalnızca adıyla bile birey özgürlüğünü aşıl原因an sihirli bir aşırıdır. Görülecektir ki, cumhuriyet imkânları olan her memleket, özgürlük davasında er geç başarılı olacaktır. Cumhuriyet, kendisine bağlı olanları en ileri aşamalara götüren imkânları verir. Bağımsızlık ve özgürlüğüne sahip olan milletler, ilerleme yolunda imkânlara sahip demektirler. O halde cumhuriyet, her alanda ilerlemenin de en belirgin teminatıdır. Cumhuriyeti bu anlamıyla ve bu kapsamıyla anlamak gerekir.”*¹⁰

9 Gürçan Şevket Avcıoğlu, “Kriz Dönemlerinde Sosyal Bütünleşme: Milli Mücadele Örneği” Tarihın Peşinde *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2013, Sayı: 10, s.155-170.

10 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c. III, s.71.